

Качановська Т. О.,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ОДНОРІДНИХ РЯДІВ ІЗ ФРАНЦУЗЬКИХ СОНЕТІВ 19 СТ.

У статті вивчаються основні тенденції, що спостерігаються при відтворенні однорідних рядів (тобто синтаксических конструкцій, компонентами яких є однорідні члени речення) в українських перекладах французьких сонетів.

Ключові слова: поетичний переклад, сонет, паралелізм, однорідний ряд.

В статье изучаются основные тенденции, наблюдаемые при воспроизведении однородных рядов (т.е. синтаксических конструкций, компонентами которых являются однородные члены предложения) в украинских переводах французских сонетов.

Ключевые слова: поэтический перевод, сонет, параллелизм, однородный ряд.

We study the main tendencies observed on the rendering into Ukrainian of the homogeneous series (i.e., syntactic constructions consisting of homogeneous members in a sentence) used by French sonneteers by their Ukrainian translators.

Key words: poetic translation, sonnet, parallelism, homogeneous series.

Проблема відтворення поетичних оригіналів у єдності змісту та форми в умовах асиметрії етномовних картин світу є надзвичайно актуальною в сучасному перекладознавстві. Однорідні ряди (далі – ОР) широко вживаються у французьких сонетах і здатні виконувати різноманітні стилістичні функції (короткий перелік див. у [5, с. 286-287]). За своєю структурою ОР належать до розряду багатокомпонентних образів, а такі образи рідше, ніж однокомпонентні, мають повні відповідники у перекладах поетичних текстів [9, с. 31]. Це великою мірою відбувається через спротив поетичної форми, що його зустрічає багатокомпонентність образу, і який зумовлює як кількісні, так і якісні трансформації цього образу у перекладі [9, с. 21]. У перекладознавчому аспекті явище однорідності досліджувалось, зокрема, Л. Зіневич, В. Савчин, А. Мешоннік та у циклі статей автора (короткий перелік посилань на ці роботи див. у [4, с. 23]). Розглянуто морфологічний склад ОР в оригіналах і перекладах, позиційні зміни при відтворенні ОР, вплив комунікативних інтенцій та ідіолекту автора та його перекладача на особливості відтворення ОР, найбільш типові перекладацькі відповідники ОР, вжитих у сонетах Ередія, особливості вживання у перекладі ОР, що не мають формально конвергентних відповідників в оригіналі, однак специфіка відтворення ОР у перекладах творів різних авторів вивчена ще недостатньо. Предметом нашого розгляду є ОР у сонетах Ж. де Нерваль, Ш. Бодлера, С. Малларме та Ж.-М. де Ередія (всього 210 сонетів) і їхніх українських перекладах, запропонованих М. Зеровим, О. Зуєвським, Д. Павличком, Д. Паламарчуком, М. Москаленком, І. Петровічем та Є. Кононенко. Метою розвідки є аналіз основних тенденцій, що спостерігаються при відтворенні ОР різними українськими перекладачами.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що в оригіналах міститься понад 730 ОР. У перекладах спостерігається велике різноманіття оказіональних відповідників наведених у першотворах ОР, а також певна кількість вилучень цих синтаксических конструкцій (близько 5 % від загальної кількості ОР), пор.:

Таблиця 1.
Особливості відтворення ОР у перекладі

Автор	Перекладач	У перекладах:			
		Узуальні конвергентні відповідники ОР (%)	Часткові відповідники, що містять у собі ОР (%)	Часткові відповідники, що не містять у собі ОР (%)	Вилучення ОР (%)
Нерваль	Кононенко	0,00	50,00	47,22	2,78
Бодлер	Москаленко	3,23	48,39	45,16	3,23
Бодлер	Павличко	1,34	45,09	43,75	9,82
Бодлер	Петровіч	2,13	50,00	43,62	4,25
Малларме	Зуєвський	5,26	43,42	39,47	11,84
Малларме	Москаленко	6,98	52,33	37,21	3,49
Ередія*	Москаленко	15,79	48,68	34,21	1,31
Ередія*	Паламарчук	13,16	31,58	50,00	5,26
Середня питома вага у досліджуваній вибірці сонетів (%)		5,99	46,19	42,58	5,25

* Проаналізовано переклади 21 сонета Ередія.

Згідно з Таблицею 1, дуже незначна частина наявних в оригіналах ОР (менше 6 %) має у перекладах узуальні конвергентні відповідники, тоді як в них переважають формально конвергентні та дивергентні відповідники (у сукупності понад 88 %). Виявлені відмінності між показниками відтворюваності ОР у досліджуваних вибірках перекладів можна пояснити особливостями ідіолекту і творчих настанов автора і його перекладача. Так, велика питома вага узуальних конвергентних відповідників ОР у сонетах Ередія зумовлюється тим, що переважна більшість цих рядів міститься у назвах сонетів та циклів сонетів, де не діють метро-ритмічні обмеження, напр.:
(1) *CENTAURES ET LAPITHES* [11, с. 26] → *КЕНТАВРИ І ЛАПІТИ* [3, с. 60] (у Д. Паламарчука). У досліджуваній вибірці

перекладів найвищі показники відтворюваності ОР спостерігаються у М. Москаленка, а найнижчі – у Д. Паламарчука і О. Зуєвського. Слід зазначити, що ці показники у М. Москаленка є стабільно високими, незалежно від автора, що перекладається. Нижченаведені приклади ілюструють певні недоліки та переваги обраних перекладачами стратегій відтворення ОР: ⁽²⁾ *Ils fuient, ivres de meurtre et de rébellion, / Vers le mont escarpé qui garde leur retraite* [11, с. 26] → *Вони мчать стрімголов, сп'янілі від розбою, / До втечища свого, що поміж гір крутих* [3, с. 61] (у Д. Паламарчука); → *Щодуху мчать, н'яні від злочину й розбою, / Вони до захистку, що в хащах горючих* [3, с. 234] (у М. Москаленка); ⁽³⁾ *Nommez-nous ... toi de qui tant de ris framboisés / Se joignent en troupeau d'agneaux apprivoisés / Chez tous broutant les vœux et bêlant aux délires* [6, с. 28] → *Настанови мене ... Де заграва калин / І табуни ягнят, привабливих, мов крин, / Коли до сонця він поверне свій келишок* [Малларме 1990, 26] (у О. Зуєвського) → *Призначте нас... О ти, чий малиновий сміх / Чудує, наче гурт ягнят молодих, / Що скубають жагу і бляють знавісніло* [6, с. 29] (у М. Москаленка). Зокрема, у прикладі (2) Д. Паламарчук замінив ОР формально дивергентним відповідником, але компенсував втрату паралельної конструкції у ширшому контексті (завдяки симетричній побудові наступного рядка), тоді як М. Москаленко відтворив ОР близько до оригіналу, але через це йому довелося вдатися до поетичних вільностей (зміна наголосу у прикметнику *н'яні*) тощо. У прикладі (3) М. Москаленко також запропонував для наявного у Малларме дієслівного ОР близький до узуального відповідник у формі ОР, тоді як О. Зуєвський цей ОР вилучив, а через дописки та заміну образів у ширшому контексті (пор., напр., *framboisés*>*калин*) його текст межує із вільним перекладом-перелицюванням.

Отже, хоча асиметрія етномовних картин світу нерідко унеможливує точне і формально конвергентне відтворення багатокомпонентних образів, в цілому у пізніших за часом виконання перекладах одного і того самого твору простежується підвищення рівня відтворюваності ОР. У підходах перекладачів до відтворення досліджуваних ОР є як спільні, так і відмінні риси, а високий рівень відтворюваності певних синтаксичних конструкцій у перекладі (як у М. Москаленка) може свідчити не тільки про неабияку перекладацьку майстерність, а й про певні буквалістичні тенденції. Цікавим напрямком подальших досліджень є вивчення специфіки відтворення українськими перекладачами вжитих у французьких сонетах ОР.

Література:

1. Бодлер Ш. Літанії Сатани / Пер. з фр. І. Петровця / Ш. Бодлер. – Ужгород : Госпрозрахунк. ред.-видав. відділ Закарпатського обл. упр. по пресі, 1994. – 148 с.
2. Бодлер Ш. Поезії / Пер. з фр. Д. Павличка і М. Москаленка / Ш. Бодлер. – К.: Дніпро, 1999. – 271 с.
3. Ередіа, Ж.-М. де. Трофеї / Пер. з фр. Д. Паламарчука / Ж.-М. де. Ередіа. – К.: Юніверс, 2001. – 280 с.
4. Качановська Т. О. Морфологічні характеристики багатокомпонентних образів як проблема поетичного перекладу / Т. О. Качановська // Вісник Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка: Іноземна філологія. – К.: ВПЦ “Київський ун-т”, 2010. – № 43. – С. 22-27.
5. Качановська Т. О. Особливості відтворення однорідних рядів в українських перекладах сонетів Ередіа / Т. О. Качановська // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К., К.: ВПЦ “Київський Ун-т”, 2007. – Вип. 23 – Ч. 1 – С. 286-293.
6. Малларме С. Вірші та проза / Уп. та пер. з фр. М. Москаленка / С. Малларме. – К.: Юніверс, 2001. – 240 с.
7. Малларме С. Поезії / Пер. з фр. О. Зуєвського / С. Малларме. – Едмонтон: Вид-во Канадського ун-ту українських студій, 1990. – 190 с.
8. Нерваль, Ж. де. З циклу “Химери” // Поезії / Пер. з фр. Є. Кононенко / Ж. де Нерваль. – К.: Всесвіт. – № 9-10. – С. 107-110.
9. Чередниченко А. И., Бех П. А. Лингвистические проблемы воссоздания образа в поэтическом переводе: Тексты лекций / А. И. Чередниченко, П. А. Бех. – К.: КГУ, 1980. – 125 с.
10. Baudelaire, Ch. Les Fleurs du Mal et autres poésies // Œuvres complètes. / Bibl. de La Pléiade / Ch. Baudelaire. – P.: Gallimard. – T. I. – 1605 p.
11. Heredia, J.-M. de. Les Trophées / Coll. Orphée / J.-M. de Heredia. – P.: La Différence, 1990. – 117 p.
12. Mallarmé, S. Œuvres complètes / Bibl. de la Pléiade / S. Mallarmé – P.: Gallimard, 1996. – 1802 p.
13. Nerval, Gérard de. Les Chimères. // Œuvres complètes / Bibl. de la Pléiade / Gérard de Nerval. – P.: Gallimard, 1993. – T. 3. – P. 645-651.